

Araştırmalar ve İncelemeler / Researches and Studies

Türk Maarif Şûrâlarının Ulusal Basına Yansımaları (1939-1943)

Ahmet Kuşci*

Öz

Türkiye’de Milli Mücadele dönemiyle birlikte pek çok konuda olduğu gibi eğitime de ihtimam gösterilmiştir. Türk eğitim tarihi açısından Mustafa Kemal Paşa’nın liderliği ele alması adeta bir dönüm noktası olmuştur. Türk milletinin ilerlemesinin ve batılılaşmasının ön koşullarından sayılabilecek eğitimin seviyesini yükseltmek için çeşitli çalışmalar başlatılmış ve sürdürülmüştür. Bu çalışmalar arasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın danışma organı olan Milli Eğitim Şûrâları öne çıkmaktadır. Bu çalışmada 1939 yılında gerçekleşen Birinci Maarif Şûrası (1939 yılı) ile İkinci Maarif Şûrası (1943 yılı)’nın ulusal basındaki yansımalarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde ise betimsel ve doküman analizine baş vurulmuştur. Çalışmada arşiv belgeleri ile birlikte dönemin gazeteleri (Akşam, Anadolu, Cumhuriyet, Haber, Tan, Türk Dili, Son Posta, Son Telgraf, Ulus, Vakit, Yeni Asır) ve Maarif Vekaleti tarafından yayımlanan Şûrâ raporları kullanılmıştır. Bununla birlikte Milliyet gazetesinin arşivine ulaşılamaması, konunun sınırlılıkları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Maarif Şûrası, Hasan Ali Yücel, İkinci Maarif Şûrası, tek parti dönemi, Türk eğitim tarihi.

* Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay/Türkiye, kusciahmet78@gmail.com, orcid.org/0000-0001-7168-6466

Reflections of Turkish Education Councils to the National Press (1939-1943)

Abstract

Along with the National Struggle period in Turkey, attention was paid to education as in many other subjects. Mustafa Kemal Pasha's leadership was almost a turning point in terms of Turkish education history. Various studies have been initiated and continued to raise the level of education, which can be considered one of the prerequisites for the progress and westernization of the Turkish nation. The National Education Council, which is the advisory body of the Ministry of National Education, stands out among these efforts. This study aims to reveal the reflections of the First Education Council (1939), which took place in 1939, and the Second Education Council (1943) in the national press. In the study, together with the archive documents, the newspapers of the period (Akşam, Anadolu, Cumhuriyet, Haber, Tan, Türk Dili, Son Posta, Son Telegraf, Ulus, Vakit, Yeni Asır) and the Council reports published by the Ministry of Education were used. However, the inability to reach the archive of Milliyet newspaper is among the limitations of the subject.

Keywords: First Education Council, Hasan Ali Yucel, Second Education Council, one-party period, Turkish education history.

Giriş

Cumhuriyetin ilanından itibaren kurulan hükümetler eğitim ile ilgili sorunları çözmek için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan en önemlisi Milli Eğitim Bakanlığı'nın danışman organı mahiyetinde olan Maarif Eğitim Şûrâları'nın toplanmasıdır. Tek parti döneminde 17-29 Temmuz 1939 tarihinde gerçekleşen Birinci Maarif Şûrası ile 16-21 Şubat 1943 tarihleri arasında gerçekleşen İkinci Maarif Şûrası'nın Türk eğitim sistemindeki rolü, ulusal basındaki yansımaları üzerinden değerlendirilmiştir. Tek Parti Dönemi'nde toplanan şûraların yeni kurulan cumhuriyetin eğitim politikalarını belirleyen kurumsal bir yapıdan ziyade eğitim ile ilgili görüş ve öneri sunan yapısal bir kurum olarak Türk Eğitim Tarihi'ndeki yerini almıştır.¹

Tek Parti döneminde gerçekleşen Maarif Şûrâları'nın toplanma amacı, üyeleri, Şûrâlar'da alınan kararlar ve tartışmalar ulusal basına yansıyan yönleriyle ele alınmıştır. Zira dönemin toplum yapısının anlaşılması ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın kamuoyu oluşturmadaki tutumu ulusal basın vasıtasıyla analiz edilmiştir. Bu doğrultuda Tek Parti dönemi Maarif Şûrâları, ne zaman, nerede ve hangi amaçla toplanmıştır? Maarif Şûrâları'nda ele alınan konular nelerdir? Maarif Şûrâlarında yapılan tartışmaların basına yansımaları nasıl olmuştur? sorularına cevaplar aranmıştır. Araştırmada ilk olarak Birinci Maarif Şûrası ele alınmıştır. Şûra'nın yönetim ve sekreteryası, gündem maddeleri, çalışma esasları hakkında bilgi verildikten sonra komisyonlarda görüşülen konular, tartışmalar ve bunların basına yansımaları incelenmiştir. İkinci Maarif Şûrası'nda da aynı yol izlenmiş ve Şûraların isimlerinde değişiklik yapılmayarak dönemlerindeki kullanımlarının aynısına sâdik kalınmıştır.

Tek Parti Dönemi'nde iki Maarif Şûrası düzenlenmiş ve yapılan bu Şûrâlarla Türk eğitim sisteminin sorunlarına dair çözüm yolları aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Tek Parti Dönemi Maarif Şûrâları öncesinde yapılan hazırlıklar, Şûrâlar'ın gündem maddeleri, komisyenlar ve çalışmaları, alınan kararlar ve bu kararların ne ölçüde uygulandığı üzerinde durulmuştur. Maarif Şûrâları ile ilgili ilk düzenleme, 18 Temmuz 1926 tarihinde çıkarılan *Maarif Şûrası Hakkındaki Talimatname*'sidir. Bu yönetmelik ile Maarif Şûrâları'nın işleyişi ilk defa düzenlenmiştir. Buna göre, Maarif Şûrası'nın başkanı Maarif Vekili'dir. Ayrıca yönetmelikte Şûra üyelerinin kendi aralarından iki kişiyi başkan yardımcısı olarak seçmesi kararlaştırılmıştır. Yönetmeliğe göre Şûra'nın gündem maddelerinin

1 Muzaffer Deniz, "Milli Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.

Talim ve Terbiye Heyeti tarafından hazırlanıp bir ay önce ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca yönetmelikte Şûrâ'nın yılda birden fazla toplanamayacağı belirtilmiştir. Yönetmeliğelik kapsamında Şûrâ'nın üyeleri şunlardır:

- Maarif Müsteşarı
- Talim ve Terbiye Heyeti Başkan ve üyeleri
- Darülfünun emini ve darülfünunun her fakültesinden fakülte meclislerince seçilecek birer müderris veya muallim
- Maarif eminlerinden Maarif Vekaleti'nce seçilecek iki kişi
- Müfettiş-i Umûmîlerin kendi aralarından seçecekleri iki müfettiş
- Maarif müdürlerinden vekaletçe seçilecek iki üye
- Her lisenin muallim meclislerince seçilen birer adaydan vekaletçe seçilecek üçer kişi
- Maarif eminleri tarafından gösterilecek birer aday arasından Bakanlıkça seçilecek iki ilköğretim müfettişi ve üç ilkokul öğretmeni
- İhtisaslarından faydalanmak için Vekaletçe davet olunacak yedi üye².

Bu yönetmelikten sonra 10 Haziran 1933 tarihinde kabul edilen “*Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun*”a göre Milli Eğitim Şûrâları'nın üç senede bir yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak 2 Haziran 1937 tarihinde çıkarılan bir kararname ile Maarif Şûrâsı toplantısının 1939 yılına bırakılması kararlaştırılmıştır. Aslında basında Maarif Şûrâsı'nın 1939 yılının Mayıs ayında toplanacağı ve hazırlıkların devam ettiği bildirilmişti. Şûrâ'da ilköğretim öğretmenlerinin Muvazanei Umumiye'ye ve ayrıca kıdem zamlarının da görüşülüp kesin karara bağlanacağı bildirilmişti. Ancak tüm bu çalışmalara rağmen Maarif Şûrâsı Atatürk döneminde toplanamamıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel bu gecikmenin sebebinin eğitim ve öğretimde yeni sorunların ortaya çıkması ve bakanlığın teşkilat yapısının değişmesi olarak belirtmiştir.³

1. Birinci Maarif Şûrâsı (17-29 Temmuz 1939)

Birinci Maarif Şûrâsı 17 Temmuz 1939 Pazartesi günü saat 10:30'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü Konfreans Salonu'nda çalışmalarına başlamıştır. Şûrâ'ya ülkenin çeşitli yerlerinden ve kurumlarından gelen 120 eğitimci katılmıştır. Maarif

2 Maarif Vekaleti, *Milli Talim ve Terbiye Heyeti, Maarif Şûrâsı, Maarif Vekaleti Müfettişleri, Maarif Eminlikleri Talimatnameleri*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1930, s. 13-14.

3 *BCA*, 30/18/1/2-75/47/18, 02 Haziran 1937; *T.C Resmi Gazete*, 1933, 2287; *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1939, s. 2; *Vakit*, 18 Temmuz 1939, s. 7.

Vekili'nin konuşmasından sonra şûrâ üyeleri bakanlıkça belirlenen 12 komisyona ayrılmıştır. Bu komisyonlar şunlardır; Plan Komisyonu, İlköğretim Komisyonu, Ortaöğretim Talimatnameler Komisyonu ve Ortaöğretim Programlar Komisyonu, Teknik Öğretim Ticaret Okulları Komisyonu ve Teknik Öğretim San'at Okulları Komisyonu, Teknik Öğretim Kız Enstitüleri Komisyonu, Yüksek Öğretim Esas ve Talebe kabul Talimatnameleri Komisyonu ve Yüksek Öğretim Tedrisat ve İmtihan Talimatnameleri Komisyonu, Beden Terbiyesi Komisyonu, Dilekler Komisyonu, Neşriyat Komisyonu. Komisyonlar öğleden önce 09:00-12:00 ile öğleden sonra 14:30-18:00 saatleri arasında çalışmalarına devam edecektir.

Resim 1. Birinci Maarif Şûrasının Açılışı

Kaynak: *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1939, s. 1.

Resim 1'de görüldüğü gibi Şûrâ'nın ilk genel kurul toplantısı Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in konuşmasıyla açılmıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel konuşmasında eğitim işlerinin düzenlenmesi amacıyla toplanan Şûrâ'nın yapacağı görevin önemini anlatmıştır. Maarif Vekili konuşmasında ayrıca Şûrâ'nın toplanma sebeplerini, eğitimin mevcut durumunu, alınacak tedbirleri ve kararları anlatmıştır. Maarif Vekili'nin konuşmasından sonra şûrâ üyeleri bakanlıkça belirlenen 12 komisyona ayrılmıştır. Bu komisyonlar şunlardır; Plan Komisyonu, İlköğretim Komisyonu, Ortaöğretim Talimatnameler Komisyonu ve Ortaöğretim Programlar Komisyonu, Teknik Öğretim Ticaret Okulları Komisyonu ve Teknik Öğretim San'at Okulları Komisyonu, Teknik Öğretim Kız Enstitüleri Komisyonu, Yüksek Öğretim Esas ve Talebe kabul Talimatnameleri Komisyonu ve Yüksek Öğretim Tedrisat ve İmtihan Talimatnameleri Komisyonu, Neşriyat Komis-

yonu, Beden Terbiyesi Komisyonu, Dilekler Komisyonu. Komisyonlar öğleden önce 09:00-12:00 ile öğleden sonra 14:30-18:00 saatleri arasında çalışmalarına devam edecektir. Komisyonların incelemeleri tamamlandıça hazırlanan raporlar genel kurulda görüşülüp karara bağlanacaktır. Maarif Vekilliği tarafından belirlenen Şûrâ'nın gündem maddeleri şöyledir:

- Eğitimin plan ve programını belirlemek
- Okullara ait yönetmelikleri incelemek
- Derslere ait müfredat programlarını incelemek
- Şûrâ üyelerinin dilek ve şikayetlerini incelemek⁴.

Plan Komisyonunun Başkanı Siyasal Bilgiler Okulu Müdürü Mehmet Emin Erişirgil, Raportörü Konya Milli Eğitim Müdürü Halit Ziya Kalkancı, İlköğretim Komisyonu Başkanı Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Raportörü Kayseri İlköğretim Müfettişi Cemal Ongun, Ortaöğretim Komisyonu Başkanı Pertevniyal Lisesi Edebiyat Öğretmeni Tevfik Ararad, Raportör Bakanlık Müfettişi Halil Vedat Fıratlı, Teknik Öğretim Komisyonu Başkanı Talim ve Terbiye Dairesi Üyesi A. Refik Bekman, Raportörü Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Müdürü Nihat Sayar, Yükseköğretim Komisyonu Başkanı İstanbul Üniversitesi Rektörü Cemil Bilsel, Raportörü İstanbul Üniversitesi Profesörü Akil Muhtar Özden, Neşriyat Komisyonu Başkanı İzmir Kız Öğretmen Okulu öğretmeni Hakkı Baha Pars Raportörü Maarif Vekilliği Neşriyat Müdürü Faik Reşit Unat, Beden Terbiyesi Komisyonu Başkanı Maarif Vekilliği Beden Terbiyesi ve İzcilik Müdürü Vildan Aşır Raportörü Antalya Elmalı Maarif Memuru Adil Kortun, Dilekler Komisyonu Başkanı Maarif vekili Başmüfettişi Salih Zeki Buluğ Raportörü Trabzon Lisesi Müdürü Sami Akyol'dur⁵.

Komisyonlar saat 14:30'da çalışmalarına başlamıştır. Teknik öğretim komisyonu, orta ticaret okulu ile ticaret liselerinin mezuniyet sınavlarına dışarıdan girmek isteyenler hakkındaki yönetmeliği incelemiş ve düzeltmeler yapmıştır. Ayrıca Akşam Kız Sanat Okulları ve Enstitüleri müfredat programlarının incelenmesine başlanmıştır, İzmir Bölge Sanat Okulu'nun Örme Mobilyacılık ve Sepetçilik bölümlerine ait müfredat programları incelenmiş ve bazı maddeleri düzeltilmiştir. Neşriyat komisyonu okullarda çıkarılan yayınlara ait talimatnâme ile okul kitaplarının Maarif Vekilliği tarafından bastırılmasına dair kanun ve yönetmelikleri incelemeye başlamıştır. Beden Terbiyesi Komisyonu, Jimnastik

4 *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1939, s. 3; *Son Telgraf*, 17 Temmuz 1939:, s. 1; *Anadolu*, 18 Temmuz 1939, s. 1; Maarif Vekilliği, *1939 Maarif Programı Şûrâsı*, İstanbul, Maarif Matbaası, 1939, s. 1.

5 *Tan*, 18 Temmuz 1939, s. 10.

Şenlikleri Yönetmeliği'nin Heyeti Umumiyesi üzerinde incelemelere başlamıştır. İlköğretim komisyonu ilkokul programı üzerinde incelemelere başlamış, bir öğretmen tarafından okutulan üç sınıflı köy okullarının beşe çıkarılmasını prensip olarak kabul etmiş ve teknik incelemeye geçilmiştir. Ortaöğretim komisyonu genel konular için öğleden önce toplantı yapmış, öğleden sonra ise önce müfredat programlarının sonra yönetmeliklerin incelenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca üyeler arasında ders branşlarına göre iş bölümü yapılmıştır. Plan Komisyonu, Türkiye'deki eğitimin mevcut durumu ve ana meseleleri ile ilgili incelemelere başlamıştır⁶.

Hakkı Ocakoğlu, Yeni Asır gazetesindeki "Maarif Şûrâsından" başlıklı yazıda Maarif Şûrâsı'nın eğitim hayatına esaslı bir istikamet vermesinin beklendiğini belirtmiştir. Ocakoğlu yazısında ülkede değişmez bir eğitim sistemi kurulamadığını belirtmiştir. Ayrıca mevcut okulların ihtiyaca cevap veremediğini, çoğu okulda ikili eğitime geçildiğini, ders programlarının ağır olduğunu belirtmiştir. Yazar bu sebeplerden dolayı Maarif Şûrâsı'nın ülkenin ihtiyacına uygun bir eğitim politikasını hazırlaması gerektiğini belirtmiştir⁷.

Maarif Şûrâsı ikinci gün de komisyonlar halinde çalışmalarına devam etmiştir. Komisyonlar çalışmalarını şu şekilde sürdürmüştür;

- İlköğretim komisyonu; ilköğretim müfettişleri talimatnâmesi, ilkokul programının ilkeler ve işleyiş kısmı ile Türkçe ve Tarih ders programları üzerinde incelemelerde bulunmuş ve tek öğretmenli ve beş sınıflı köy okullarının idare ve eğitim tekniği üzerinde çalışmıştır.
- Ortaöğretim komisyonu; yardımcı öğretmenler talimatnâmesi ve ortaöğretim okullarında öğrenciye yaptırılacak yazılı görevler hakkında talimatnâmeyi incelemiştir.
- Beden terbiyesi komisyonu, jimnastik şenlikleri talimatnâmesi üzerindeki çalışmalarına devam etmiştir.
- Teknik öğretim komisyonu; ticaret okullarının çeşitli sınıflarındaki Türkçe, Ekonomi, Jeometri, Tarih, Yurtbilgisi, Cebir gibi derslerin müfredat programları üzerinde çalışılmış, İnşaat okullarının değişikliğe uğramış programları incelenmiştir.
- Dilekler komisyonu; Çeşitli şehirlerin kültür kurumları ve kişilerin rapor ve dilekçeleri incelenmiş ve ilgili komisyonlara verilmek üzere Maarif Şûrâsı genel sekreterliğine sunulmuştur.

6 *Tan*, 18 Temmuz 1939, s. 10; *Türk Dili*, 18 Temmuz 1939, s. 1.

7 *Yeni Asır*, 18 Temmuz 1939, s. 1.

- Neşriyat komisyonu; Okul kitapları hakkındaki yönetmeliğin maddelerinin incelenmesine devam edilmiştir.
- Yükseköğretim komisyonu; yükseköğretimin amacı hakkındaki çalışmalara devam edilmiş, anadil ve terimler konusunun görüşmelerine başlanmıştır.
- Plan Komisyonu; Türkiye’deki eğitimin mevcut durumu ve esas sorunlar hakkındaki rapor üzerinde çalışmasına devam etmiştir⁸.

Falih Rıfki Atay, *Ulus* gazetesinde 20 Temmuz 1939 tarihli “*Maarif Şûrâsı*” başlık yazısında Türkiye’de eğitim ve öğretim kurumları ile ilgili bir çok sorun olduğunu ve bu sorunların özellikle lise ve üniversite kurumları üzerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Yazara göre lise ve üniversitenin bilimsel zihniyetinin toplumsal yaşamda henüz hakim olmaması sorunları da beraberinde getirmiştir. Atay, *Maarif Şûrâsı* üyelerine cumhuriyet rejiminin kendisinden beklediği işlerde başarılar dileyerek yazısına son vermiştir⁹.

Maarif Şûrâsı 22 Temmuz 1939 tarihinde saat 10:00’da genel kurul halinde *Maarif Vekili Hasan Ali Yücel*’in başkanlığında toplantı yapmış ve birçok sorunu görüşmüştür. Toplantının birinci oturumu saat 13:15’te sona ermiştir. Öğleden sonraki ikinci oturum saat 15:00’te başlamış ve bazı konular hakkında karar alınmıştır. *Şûrâ*’nın bu genel kurul toplantısında incelediği konular şunlardır;

- Türkiye’deki üniversite eğitiminin mevcut durumu ve esas sorunları hakkında yükseköğretim komisyonunun raporu bazı değişikliklerle kabul edilmiştir.
- İstanbul Üniversitesi öğrenci yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiştir.
- Doktora yapmak için yurtdışına gönderilecek doçentler yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiştir.
- Fen ve Edebiyat Hukuk, İktisat, Tıp Fakültesi eğitim ve sınav yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiştir.
- Eczacılık eğitimi yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiştir.
- Yüksek öğretmen okulu yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiştir¹⁰.

Burhan Belge *Ulus* gazetesindeki 23 Temmuz 1939 tarihindeki *Maarif Şûrâsı* başlıklı yazısında *Şûrâ*’nın eğitim politikalarında hatalar varsa düzeltilmesi,

8 *Ulus*, 19 Temmuz 1939, s. 1-5.

9 *Ulus*, 20 Temmuz 1939, s. 1-5.

10 *Ulus*, 23 Temmuz 1939, s. 1-2.

eksiklikler varsa tamamlanması için bir fırsat olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Maarif Şûrâsı'nın derin ve dikkatli incelemeler yaptığını belirtmiştir¹¹.

Maarif Şûrâsı 24 Temmuz 1939 tarihinde genel kurul halinde ve üç oturum şeklinde toplanmıştır. Öğleden önceki oturum Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında saat 10:00'da başlamıştır. Bu oturumda Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (DTCF) pansiyon yönetmeliği, Yüksek öğretmen okulu müdürlüğünün okul hakkındaki raporu ve Gazi eğitim enstitüsü pedagoji şubesinin teşkilat hakkındaki raporu incelenmiş ve kararlar alınmıştır. İkinci oturum Maarif Vekilliği Müsteşarı İhsan Sungu'nun başkanlığında saat 11:30'da başlamıştır. İkinci oturumda Jimnastik Şenlikleri Yönetmeliği, Okul Spor Yurtları Yönetmeliği, Milli Bayrak ve Okul Flaması Yönetmeliği hakkındaki raporlar incelenmiştir. Üçüncü toplantı öğleden sonra Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında saat 16:00'da başlamıştır. Bu oturumda okul kitaplarının Maarif Vekilliği'nce bastırılması hakkındaki yönetmeliğe ait rapor incelenmiş ve karara bağlanmıştır¹².

Maarif Şûrâsı genel kurul halinde 25 Temmuz 1939 tarihinde saat 10:00'da Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında toplanmış ve ilk oturumda okul kitaplarının Maarif Vekilliği tarafından bastırılması hakkındaki yönetmeliğin incelenmesi ve Milli Eğitim Müdürleri ve memurları yönetmeliği hakkındaki rapor incelenmiş ve bazı değişikliklerle kabul edilmiştir. İkinci oturum saat 12:00'de başlamış bir öğretmen tarafından okutulan üç sınıflı köy okullarının beş sınıfa çıkarılması hakkındaki rapor incelenmiştir. Komisyonun raporunda şu konulara değinilmiştir;

- Üç sınıflı köy okulları, parti programında belirlenmiş olan beş yıllık eğitim programına uygun değildir.
- Üç yıllık köy okulu, genel ve zorunlu ilköğretim hedeflerini gerçekleştirmeye ve köy çocuğuna istenilen milli eğitimi vermeye yeterli değildir.
- Köy okullarının üç sınıflı olması beş yıllık zorunlu eğitimin istenilen şekilde uygulanmasına engel olmaktadır.
- Raporda köy okullarının beş sınıflı hale getirilmesinin faydaları şu şekilde belirtilmiştir:
- 380 bin Türk çocuğuna iki yıl daha eğitim imkanı tanınarak onları bölgesine ve ülkesine daha faydalı bir unsur haline getirilmesi sağlanacaktır.

11 *Ulus*, 23 Temmuz 1939, s. 2.

12 *Ulus*, 25 Temmuz 1939, s. 2.

- Köy çocuklarının ilerdeki eğitim kademelerini sırasıyla takip etme imkânı tanınacaktır
- Halkçılık prensibine göre eğitimde yeni bir uygulama alanı oluşturulacak ve Cumhuriyetin köy-şehir ayrımı yapmadığına köylü inandırılacaktır.
- Orduya daha bilgili askerlerin gitmesi sağlanacaktır¹³.

Şûrâ'nın bir öğretmenli köy okullarında beş sınıflık müfredat programlarının uygulanması hakkında almış olduğu karar ülkede büyük bir memnuniyet havası yaratmıştır. Maarif Vekilliği'ne ve Şûrâ Başkanlığı'na kararın uyandırdığı memnuniyet havasını bildirmek için tebrik ve teşekkür telgrafları gönderilmiştir. Maarif Şûrâsı genel kurulu birinci oturumu 26 Temmuz 1939 tarihinde saat 10:00'da Maarif Vekilliği Müsteşarı İhsan Sıngu'nun başkanlığında toplanmıştır. Birinci oturumda ortaokul, lise, öğretmen okulları, mesleki ve teknik okullar inzibat yönetmeliği incelenerek kabul edilmiştir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında toplanan ikinci oturumda ise basma yazı ve resimleri derleme yönetmeliği, orta dereceli okullardaki yazılı görevler yönetmeliği, ilköğretim müfettişleri yönetmeliğinin yenilenmesi hakkındaki rapor incelenmiş ve kabul edilmiştir¹⁴.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Maarif Şûrâsı üyelerine 27 Temmuz 1939 tarihinde saat 17:00'de cumhurbaşkanlığı köşkünde bir çay ziyafeti vermiştir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Şûrâ üyelerini teker teker Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye tanıtmıştır. İsmet İnönü yaptığı konuşmada Şûrâ'nın on gündür devam eden çalışmalarını takip ettiğini ve çalışmalardan memnun kaldığını belirtmiştir¹⁵.

Maarif Şûrâsı 28 Temmuz 1939 tarihinde öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere iki oturum şeklinde toplanmıştır. Öğleden sonraki oturum çok hareketli geçmiştir. Söz alan Tevfik Ararat, ortaokulların, yüksek okullara açılan bir kapı olduğunu ancak bu okullarda yetişen öğrencilerin her bakımdan çok zayıf olduğunu belirtmiştir. Bundan sonra söz alan Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmeni Nuri Bey, hümanizma konusuna değinen Şûrâ üyelerini eleştirmiş ve Şûrânın bu konuyu görüşmek için yetkisinin bulunmadığını belirtmiştir. Nuri Bey'in bu eleştirisine karşı çıkan Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, ülkenin eğitim ve öğretim hayatına hizmet etmiş bir kurul karşısında bu şekilde bir açıklamanın doğru olmayacağını belirtmiştir¹⁶.

13 *Ulus*, 26 Temmuz 1939, s. 1-9; *Vakit*, 26 Temmuz 1939, s. 1-10.

14 *Ulus*, 27 Temmuz 1939, s. 2.

15 *Tan*, 18 Temmuz 1939, s. 1; *Cumhuriyet*, 28 Temmuz 1939, s. 1-8.

16 *Vakit*, 29 Temmuz 1939, s. 5.

Birinci Maarif Şûrâsı genel kurulu son gün olan 29 Temmuz 1939 tarihinde saat 09:30'da Maarif müteşarı İhsan Sungu'nun başkanlığında toplanmıştır. Orta- okul açılmayan yerlerde uygun görülen ilkokullara ortaöğretime hazırlık mahiyetinde akşam sınıfları açma yetkisinin verilmesinin ortaöğretim komisyonunca incelendiğine dair rapor Faik Raşit Unat tarafından okunmuş ve Maarif Vekaleti tarafından incelenmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra söz alan Plan Komisyonu Başkanı Mehmet Emin Erişkil, İstanbul Üniversitesi'nin her sene artan öğrenci sayısı ile birlikte daimi bir buhran geçirdiğini ve bu sorunu ortadan kaldırmak için Ankara Tıp Fakültesi'nin bir an önce açılması gerektiğini ve Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne de bir şube eklenerek yüksekokulların daha verimli ve daha rahat çalışabileceğini belirtmiştir. Plan Komisyonu tarafından alınan kararlar şunlardır:

- İstanbul Üniversitesi'ndeki Tıp ve Fen Fakülteleri'ndeki klinik ve laboratuvar eksikliğini gidermek için Ankara Tıp Fakültesi'nin inşaatı işinin hızlandırma ve Ankara Ziraat Enstitüsü'nde bir Tabii İlimler Fakültesi'nin kurulması
- Bütün fakülte ve yüksekokulların tek bir elden yönetilmesi
- Bütün fakülte ve yüksekokulları kapsayacak kariyer akademik düzeninin oluşturulması için bir kanun hazırlanması
- Ankara'da bir milli kütüphanenin kurulması
- Üniversite şehirlerinde öğrencilerin yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak için alınacak tedbirlerin belediyeler ile birlikte alınması
- Aynı mesleğe eleman yetiştiren fakültelerin sınıf ve eğitim açısından birlikte hareket etmelerinin sağlanması
- Her yıl fakülte ve yüksekokul temsilcilerinin toplanarak kendi aralarında iş birliği yapmaları için zemin hazırlanması
- Fakülte ve yüksekokullarda asistan sayısının artırılması
- Plan komisyonun bu raporu genel kurulda oylamaya sunulup aynen kabul edildi. Öğleden sonraki ikinci oturum Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında saat 16:30'da açıldı. Bu oturumda Mesleki ve Teknik Genel Müdürü Rüştü Üzel, plan komisyonu raporunun inceleme ve eğitime ait kısımları hakkında bilgi vermiştir. Söz alan Manisa milletvekili Kazım Nami Duru, Şûrânın hür ve demokratik bir ortamda aldığı kararların öneminden bahsetmiş ve bundan dolayı Maarif Vekili'ni övmüştür. Birinci Maarif Şûrâsı'nın kapanış konuşmasını Hasan Ali Yücel yapmıştır. Yücel konuşmasında verimli çalışmalarından dolayı Şûrâ üyelerine teşekkür

ettikten sonra Şûrâ üyelerinin 23 talimatnâme hakkında kararlar aldığını ve bu kararların ülkenin eğitiminin gelişmesine katkıda bulunacağını belirtmiştir¹⁷.

2. İkinci Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1943)

İkinci Maarif Şûrası 15 Şubat 1943 tarihinde saat 15:00'te Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin Hamit salonunda 1425 asil ve danışman üyenin katılımı ile toplanmıştır.

Resim 2. İkinci Maarif Şurasının Açılışı

Kaynak: *Vakit*, 16 Şubat 1943.

İkinci Maarif Şûrâsı'nın açılış konuşmasını yapan Başbakan Şükrü Saraçoğlu konuşmasında, Şûrâ üyelerinin eğitimle ilgili konuları incelerken bazı hususları gözönünde bulundurmalarını istemiştir. Saraçoğlu'nun Şûrâ üyelerine verdiği tavsiyeler şunlardır; Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün inkılap ve hamlelerini gözönünde bulundurmak, verilecek kararların Türk çocukları ve Türk toplumu için olduğunu daima hatırd tutmak, bilginin yaratıcı ve yapıcı olmasına dikkat etmek, kişilerin huzur ve mutluluğunu, toplumun huzur ve mutluluğunda aramak. Saraçoğlu konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır *“Ey Saraçoğlu! Ben Türk Devleti'nin Başvekillik mevkiine kadar yükselen bir vatandaşım. Fakat buna rağmen arkada bıraktığım işlerden en çok özlediğim san'at hocalıktır. Çünkü hocalık cansız vücutlara ruh veren Tanrı sanatıdır”*¹⁸.

17 *Haber*, 30 Temmuz 1939, s. 5; *Son Posta*, 30 Temmuz 1939, s. 1-11.

18 *BCA*, 030/01-11/63/6. 15 Şubat 1943; *Ulus*, 16 Şubat 1943, s. 1-2.

Başbakan'dan sonra söz alan Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, konuşmasında Şûrânın çalışma programında yer alan konulara değinmiş ve okullardaki ahlak eğitimi, anadil eğitimi ve tarih konuları üzerinde düşüncelerini belirtmiştir. Yücel, ikinci Maarif Şûrâsı'nın Türk eğitim tarihinde yeni bir çalışma devresini açacağını belirterek konuşmasına son vermiştir. Maarif Vekili'nin konuşmasından sonra genel kurul toplantısına başkanlık eden Başbakan toplantının birinci oturumuna son vermiştir. Toplantının ikinci oturumuna Maarif Vekili Hasan Ali Yücel başkanlık etmiştir. Bu oturumda Atatürk için beş dakikalık saygı durumunda bulunulmuştur. Daha sonra başkan vekili ve komisyon seçimi yapıldıktan sonra genel kurula son verilmiştir. Genel kuruldan sonra komisyonlar kendilerine ayrılan odalarında çalışmalara başlamışlardır¹⁹.

İkinci Maarif Şûrâsı'nın başkanlığını Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Başkan yardımcılığını Müsteşar İhsan Sungu, Müsteşar Rüştü Üzel ve İstanbul Üniversitesi Rektörü Cemil Bilsel, Genel Sekreterliğini ise Talim ve Terbiye Heyeti Üyesi Faik Rait Ünat yapmıştır. İkinci Maarif Şûrâsı'nda oluşturulan komisyonlar; Ahlak Öğretim Komisyonu, Anadil Öğretim Komisyonu, Terim Öğretim Komisyonu ve Tarih Öğretim Komisyonudur. Ahlak Öğretim Komisyonu DTCF binasının 205 nolu odasında, Anadil Öğretim Komisyonu DTCF binasının 215 nolu odasında, Terim Öğretim Komisyonu DTCF binasının 211 nolu odasında, Tarih Öğretim Komisyonu DTCF binasının 212 nolu odasında çalışmalarına devam etmiştir. Ahlak Eğitimi Komisyonu 1 başkan, 1 başkan vekili, 2 raportör ve 41 üye ile çalışmalarını yürütmüştür. Ahlak Eğitimi Komisyonunun başkanlığını Ord. Prof. Akil Muhtar Özden, başkan yardımcılığını Ord. Prof. Tahir Taner, raportörlüğünü ise Prof. Suat Kemal Yetkin ile Talim ve Terbiye Heyeti Üyesi Yunus Kazım Köni yapmıştır. Anadil komisyonunun başkanlığını Prof. İ. Hakkı Baltacıoğlu, Ana Dili Öğretimi olan I. Kısım Başkanlığını Milli Eğitim Başmüfettişi Avni Boşman, Terim işleri öğretimi olan II. Kısım Başkanlığını ise Prof. Tevfik Taylan yapmıştır. Tarih öğretimi komisyonunun başkanlığını Ord. Prof. Hamit Ongunsu, raportörlüğünü Prof. Enver Ziya Karal ve Doç. Dr. Cavit Baysun yapmıştır²⁰.

İkinci Maarif Şûrâsı'nda okullarda ahlak eğitimi, anadil çalışmaları ve tarih öğretimi konuları ele alınmıştır. Okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi için; Türk toplumunun ahlaksal ilkelerinin belirlenmesi, bu ilkelerin okullarda uygulanmamasını sağlayacak tedbirlerin düşünülmesi, bu tedbirlerin belirli bir program dahilinde yapılması gerekmektedir. Okullarda anadil çalışmalarında etkinliği arttırmak, Türkçe yazma eğitimini daha verimli olacak bir hale getirilmesi

19 *Akşam*, 16 Şubat 1943, s. 1; *Son Posta*, 16 Şubat 1943, s. 1-3.

20 Maarif Vekilliği, *1943 Maarif Şûrâsı Programı*, Ankara, Maarif Matbaası, 1943, s. 6-40.

için gereken tedbirlerin belirlenmesi, tüm kurumlarda imla birliğinin sağlanması, Türkçe terimlerin yükseköğretimde yaygın olarak kullanılmasını sağlamaktır. Tarih öğretiminde ise Türklük eğitiminde tarih öğretiminin yöntem-teknik ve araç-gereçler bakımından incelenmesi konuları belirlenmiştir²¹.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Şûrâ'nın ikinci gününde DTCF binasına gelerek komisyonların çalışmalarını yakından takip etmiştir. Ahlak eğitimi komisyonu öğleden önce genel bir toplantı yapmış ve biri ilkeleri tespit etme diğeri ilkelere uygulama işleri ile uğraşmak için iki alt komisyona ayrılmıştır. Ahlak ilkelerini tespit komisyonu öğleden sonra toplanmış ve gençliğe verilecek ahlak ilkelerinin tespiti için bir küçük komisyon kurmuştur. Anadili komisyonu ise okul müfredat programlarının anadil eğitimine ayrılan kısımları üzerinde incelemelerde bulunmuş ve ilkokul müfredat programı üzerindeki çalışmalarını tamamlamıştır. Terim işleri komisyonu da yükseköğretim kurumlarında Türkçe terimlerin kullanılması işinde nasıl bir yol izleneceği konusunda çalışma yürütmüştür. Tarih öğretim komisyonu da biri ilköğretim diğeri ortaöğretim tarih kitaplarını incelemek üzere iki alt komisyona ayrılmıştır. İlköğretim tarih kitaplarını inceleyen komisyon ilkokul müfredat programının tarih kısmını ve tarihe hazırlık mahiyetinde olan hayat bilgisi müfredat programları üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Ortaöğretim tarih kitaplarını inceleyen komisyon ise Psikoloji ve Felsefe profesörlerinin tarih kitaplarının nasıl olması gerektiği üzerindeki fikirlerini dinlemiştir²².

Kemal Turan Ulus gazetesindeki “İkinci Maarif Şûrası” başlıklı yazısında, İkinci Maarif Şûrâsı'nın insanlığın iki cepheye bölünerek amansız bir şekilde savaştığı bir zamanda toplandığını ve bu toplantıda da ahlak konusunu ele almasının öneminden bahsetmiştir²³.

İkinci Maarif Şûrası üçüncü günde de komisyonlar halinde çalışmalarına devam etmiştir. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel hem öğleden önce hem de öğleden sonra DTCF binasına gelerek komisyonların çalışmalarını yakından takip etmiştir. Ahlak Eğitimi Komisyonunun ahlak eğitimi ilkelerini belirlemek için görevlendirdiği alt komisyon çalışmalarını tamamlamış ve hazırladığı raporu Ahlak Eğitimi Komisyonu genel kuruluna sunmuştur. Komisyon öğleden sonra Ord. Prof. Akil Muhtar Özden başkanlığında toplanmış raporu incelemiş ve bazı değişikliklerle kabul etmiştir. Terim işleri komisyonu da çalışmalarını tamamlamış ve yükseköğretimle ilgili her türlü bilimsel ve teknik terimlerin tespit ve düzenlenmesi için yapılacak iş birliğinin esasları kararlaştırılmıştır.

21 *Ulus*, 16 Şubat 1943, s. 3.

22 *Ulus*, 17 Şubat 1943, s. 1-4.

23 *Ulus*, 16 Şubat 1943, s.1-4.

Tarih Eğitimi Komisyonu öğleden önce genel kurul halinde toplanmış ve Kars milletvekili Prof. Fuat Köprülü'nün tarih kitapları ve öğretimi konusundaki fikirlerini dinlemiştir. Anadil eğitim komisyonu da ilkokullardaki Türkçe eğitiminin daha verimli hale getirilmesi için yaptığı çalışmaları bitirmiş ve şu sonuçlara varmıştır;

- İlkokul müfredat programının anadili kısmı esas itibarile elverişli olmakla birlikte bazı fazlalık ve tekrarlardan kurtulması gerekmektedir.
- İlkokul okuma kitaplarının yeniden ve daha düzenli hazırlanması ve okuma parçalarına yeni bölümler eklenmesi gerekmektedir.
- İlkokul çocukları için yardımcı kitaplar hazırlanması gerekmektedir.
- İlkokul öğretmenleri için anadil öğretiminde yardımcı olacak mesleki yayınların sayısının artırılması gerekmektedir²⁴.

İkinci Maarif Şûrası Genel Kurulu 21 Şubat 1943 tarihinde saat 10:40'ta Şûrâ Başkan Vekili ve Maarif Müsteşarı İhsan Sungu'nun başkanlığında toplanmıştır. İlk olarak önceki oturumunun tutanakları okunmuş ve bazı düzeltmelerle kabul edilmiştir. Daha sonra Tarih Öğretimi Komisyonu'nun raporu okunmuş ve komisyon başkanı Hamit Ongusu açıklamalarda bulunmuştur. Toplantıda söz alan Bekir Örs, Tarih öğretimi programlarının çocuğun 3-7, 8-10, 11-12'den sonraki yaş dönemlerine rastlayan gelişim durumlarına göre ayarlanması gerektiğini belirtmiştir. Ziya Dalat ise tarih öğretim programlarının çocukların yaşına uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Hıfzıhrahman Raşit Öymen, öğretim programının insan eksenli olması gerektiğini; Muhsin Binal, programa bilim ve düşünce tarihinin de eklenmesi gerektiğini; Celal Saraç aynı fikirde olmakla beraber bilim tarihinin fakültelerde okutulması gerektiğini belirtmiştir. Birinci oturuma saat 13:10'da son verilerek 15 dakika ara verilmiştir²⁵.

İkinci oturum Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında saat 13:10'da toplanmıştır. İkinci oturumda söz alan Ömer Lütfi Barkan, tarih müfredat programına çeşitli dönemlerde toplumun ekonomik durumunu aydınlatan konuların da eklenmesini ve ders kitaplarının buna göre yazılmasını belirtmiştir. Sadri Maksudî Arsal ise çocuklarda tarih bilgisinin az olmadığını ancak neden- sonuç ilişkisi kurmada yetersiz kaldıklarını bu yüzden fakültelerdeki derslerin buna göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Fahrettin Kerim Gökay, programa Türk sosyal yaşamı ve spor tarihinin de eklenmesini istemiştir. Eleştirilere cevap vermek için söz alan Hamit Ongusu, komisyonun müfredat programının tahlili ile pek

24 *Akşam*, 18 Şubat 1943, s. 1-5; *Vakit*, 18 Şubat 1943, s. 1-4.

25 *Ulus*, 22 Şubat 1943, s. 1-4.

ilgilenmediğini bunun ayrı bir uzmanlık konusu olduğunu ve tarih öğretiminde amacın milli varlığı korumak olduğunu belirtmiştir. Konuşmalar bittikten sonra Tarih komisyonunun raporu oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, BMM Başkanı Abdulhalik Renda, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın, Şûrâ'ya gönderdikleri telgraflar okunmuştur. Daha sonra Maarif Vekili Hasan Ali Yücel bir kapanış konuşması yapmıştır. Yücel konuşmasında Şûrâ'nın Türk kültürünün sehvasını teşkil eden Ahlak, Dil ve Tarih konularını incelediğini ve alınan kararların Maarif Vekaleti'ne ışık tutacağını belirtmiştir. Maarif Vekili'ninin konuşmasından sonra Şûrâ saat 15:05'te kapanmıştır. Maarif Şûrâsı kapandıktan sonra Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında Şûrâ başkan vekilleri ve komisyon başkanlarından oluşan bir heyet Atatürk'ün kabrini ziyaret ederek çelenk koymuştur²⁶.

İkinci Maarif Şurası'nda dikkat çeken en önemli konu eğitimdeki derslerin ve muhteviyatın Türkcülük ilkesi çerçevesinde yeniden düzenlenmiş olmasıdır.²⁷ Bu yüzden İkinci Maarif Şura'sının en önemli sonucu olarak İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle de Hümanist eğitim felsefesinin yerini Milliyetçi eğitim felsefesi almıştır.²⁸

Sonuç

Bu çalışmada Tek Parti Dönemi'nde toplanan Maarif Şûrâları ele alınmış ve Maarif Şûrâları'nın öncesi, çalışmaları ve sonrasında alınan kararların basına yansıma biçimleri incelenmiştir. Tek Parti Dönemi'ndeki Maarif Şûrâları; başta alınan kararlar olmak üzere, şûrânın üyeleri ve amacı, şûrâya duyulan ihtiyaç gibi konularda ulusal basında gündem olmuştur. Zaman zaman tartışmalara sebep olan Maarif Şûrâları aldığı kararlar ile Türk eğitim tarihindeki yerini almıştır.

17-29 Temmuz 1939 tarihinde gerçekleşen Birinci Maarif Şûrâsı, Türk eğitim tarihinin ilk Milli Eğitim Şûrâsı olma özelliğini taşımaktadır. Birinci Maarif Şûrâsı'na kanunla belirlenen 52 kişi dışında 86 uzman eğitimci de danışman olarak davet edilmiştir. Birinci Maarif Şûrâsı'nda alınan kararlar önce resmi ve asil üyelerin daha sonra danışman üyelerin oylarıyla kabul edilmiştir. Birinci Maarif

26 *Ulus*, 22 Şubat 1943, s. 1-4.

27 Sadık Kartal "Tek Parti Dönemi'nde Toplanan Milli Eğitim Şuraları'nda Alınan Kararların Eğitimin Siyasi İşlevi Açısından Analizi", *ASEAD*, cilt 5, sayı 11, 2018, s. 196-203.

28 Meral Balcı, "Tek Parti Dönemi'nde Eğitim Şuraları'nın Hükümetlerin Eğitim Politikalarına Etkileri", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 9, sayı 17, 2019, s. 143-164.

Şûrâsı'nın gündem maddeleri, Cumhuriyet eğitiminin plan ve programını belirlemek, çeşitli eğitim kademelerindeki okullara ait yönetmeliklerin incelenmesi, okul ders müfredat programlarının incelenmesidir. Birinci Maarif Şûrâsı'nda alınan en önemli kararlardan biri tek öğretmenli ve üç sınıflı köy ilkokularının beş sınıfa çıkarılması olmuştur. Alınan bu karar Köy Enstitüleri'nin de kuruluş sürecini hızlandırmış ve 3803 sayılı ve 17 Nisan 1940 tarihinde Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilmiştir. Şûrâ'da alınan diğer kararlardan biri de çeşitli okul türlerine ait müfredat programlarının incelenip düzenlenmesi olmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu'nun, şûrânın aldığı bu karar doğrultusunda ders kitaplarını bastıracağı görülmüştür. Birinci Maarif Şûrâsı'nın genel kurulunu Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve Müsteşar İhsan Sungu'nun yönetmesi, hükümetin şûrâ kararlarına nüfuz ettiğini ve hatta bizzat yönlendirdiğini göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin görüldüğü bir dönemde toplanan İkinci Maarif Şûrâsı'na 70 asil 72 danışman olmak üzere toplam 142 üye iştirak etmiştir. Şûrâ'nın gündeminde ahlak eğitimi, anadili çalışmaları, tarih öğretimi yer almıştır. İkinci Maarif Şûrâsı'nın ahlak eğitimiyle ilgili aldığı kararlar, okullardaki ders müfredat programlarına ahlak eğitimi ile ilgili konuların yansıtılması şeklinde gerçekleşmiştir. Şûrâ'nın tarih öğretimi ile ilgili aldığı kararlar sonucunda, Talim ve Terbiye Kurulu bazı sınıfların tarih ders kitaplarında düzenlemeye gitmiştir. Şûrâ'nın anadil çalışmaları ile ilgili aldığı kararlar, öğretmen yetiştiren kurumların yönetmeliğine Türkçe ders saati sayısının artırılması şeklinde yansımıştır. İkinci Maarif Şûrâsı'nda alınan kararlarla, millî ve hümanist bir eğitim felsefesi benimsetilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak; İkinci Dünya Savaşı sürecindeki ve esnasındaki gerçekleştirilen Maarif Şûrâları, Türk Millî Eğitimi'nde radikal kararların alınması ve uygulanması bakımından önem arz eder. Türk basını da bu denli önemli olan bir konuya sütun ve satırlarında geniş yer vererek alınan kararları halk tabanına benimsetmeye çalışmıştır.

Kaynakça

Akşam, 18 Şubat 1943.

Anadolu, 18 Temmuz 1939.

Balcı, Meral, "Tek Parti Dönemi'nde Eğitim Şûrâları'nın Hükümetlerin Eğitim Politikalarına Etkileri", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 9, sayı 17, 2019.

BCA, 030/01-11/63/6, 15 Şubat 1943.

BCA, 30/18/1/2-75/47/18, 02 Haziran 1937.

Cumhuriyet, 17 Temmuz 1939.

Cumhuriyet, 18 Temmuz 1939.

Cumhuriyet, 28 Temmuz 1939.

Cumhuriyet, 3 Ocak 1939.

Deniz, Muzaffer, “Milli Eğitim Şuralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.

Haber, 30 Temmuz 1939.

Kartal, Sadık, “Tek Parti Dönemi’nde Toplanan Milli Eğitim Şuralarında Alınan Kararların Eğitimin Siyasi İşlevi Açısından Analizi”, *ASEAD*, cilt 5, sayı 11, 2018.

Maarif Vekaleti, *Milli Talim ve Terbiye Heyeti, Maarif Şûrâsı, Maarif Vekaleti Müfettişleri, Maarif Eminlikleri Talimatnameleri*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1930.

Maarif Vekilliği, *1943 Maarif Şûrâsı Programı*, Ankara, Maarif Matbaası, 1943.

Maarif Vekilliği, *1939 Maarif Programı Şûrâsı*, İstanbul, Maarif Matbaası, 1939.

Son Posta, 30 Temmuz 1939.

Son Telgraf, 17 Temmuz 1939.

T.C Resmi Gazete, 06 Ekim 1933, S. 2287.

Tan, 18 Temmuz 1939.

Tan, 18 Temmuz 1939.

Türk Dili, 18 Temmuz 1939.

Ulus, 16 Şubat 1943.

Ulus, 16 Şubat 1943.

Ulus, 19 Temmuz 1939.

Ulus, 22 Şubat 1943.

Ulus, 23 Temmuz 1939.

Ulus, 26 Temmuz 1939.

Ulus, 27 Temmuz 1939.

Vakit, 16 Şubat 1943.

Vakit, 18 Şubat 1943.

Vakit, 18 Temmuz 1939.

Vakit, 26 Temmuz 1939.

Vakit, 29 Temmuz 1939.

Yeni Asır, 18 Temmuz 1939.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

